

Utvecklingsrundan som inte fanns

av Joseph E. Stiglitz

13-18 december 2005 genomförde världshandelsorganisationen WTO sin 6e ministerkonferens i Hong Kong. Där samlades de 150 medlemsländerna (senast tillkomna medlemsländer är Kina, Saudiarabien (nr 149) och Tonga (nr 150)) och 33 observatörsnationer. Förhandlingarna har kallats för Doharundan (förhandlingsrunda som påbörjades i Doha 2001) och också betecknats som en Utvecklingsrunda. Tre frågor har hela tiden varit diskussionernas kärna – marknadstillträde för jordbruks- och industrivaror samt tjänstehandel - och där i-länder och u-länder har motsatta ståndpunkter. Två år senare togs kärnfrågorna åter upp vid ett ministermöte i Cancun i Mexiko som slutade i fiasko. Vid ett nytt ministermöte i Genève 2004 gjordes försök att ”blåsa liv” i såväl förhandlare som förhandlingar.

Förhoppningarna på WTO-mötet i Hong Kong var därmed små. Ett av de stora problemen är marknadstillträde för jordbruksprodukter till EU och USA. I-länderna å sin sida kräver sänkta tullar på industrivaror och liberalisering av tjänstehandeln. ”Tyngre” utvecklingsländer som Brasilien, Indien och Sydafrika har vägrat att över huvud behandla andra frågor om inte främst EU gör större åtaganden inom jordbruksområdet.

Konferensen lyckades den här gången anta ett slutdokument som dock måste betecknas som magert. Vad gäller utvecklingsländernas jordbruks- och råvaruexport är resultatet alldeles för begränsat. En mer rättvis världshandel skulle snarare kunna stärka dessa länder betydligt mer ekonomiskt och socialt än vad exempelvis de totala internationella biståndsinsatserna gör.

Antalet lobbyister vid mötet var stort, mer än tusen NGOs och ett flertal internationellt välkända tryckare och påverkare i utvecklingsfrågor fanns på plats i Hong Kong. En av dessa var ekonomiprofessorn och nobelpristagaren Joseph E Stiglitz. I följande artikel som han skrev i anslutning till Hong Kong-mötet reder han ut begreppen och ifrågasätter existensen av en pågående Utvecklingsrunda.

Vilka åtgärder som än har vidtagits för att rädda ansiktet kommer med största sannolikhet mötet i Hong Kong i mitten av december för att packa ihop den rådande utvecklingsrundan av världshandelssamtal inte klara den enda prövning som har betydelse: frågan om en sådan överenskommelse främjar de fattiga ländernas utveckling.

Vad som skett sedan utvecklingsrundans början i Doha i november 2001 har varit en mycket stor besvikelse för mig. Som Världsbankens chefsekonom utvärderade jag Uruguayrundan från 1994 och kom fram till slutsatsen att både dess agenda och resultat diskriminerade utvecklingsländer. I mars 1999 besökte jag Världshandelsorganisationens högkvarter i Genève för att uppmana till en utvecklingsrunda för att återställa dessa obalanser. För ett ögonblick trodde jag att man fäste avseende vid min uppfattning.

För två år sedan tillfrågades jag av Samväldet, en skiftande grupp av huvudsakligen tidigare brittiska

kolonier, länder från både Nord och Syd, att sätta samman en studie över hur en verklig utvecklingsrunda skulle utformas. Denna månad utger Oxford University Press en utökad version av den studien med titeln *Fair Trade for All: How Trade can Promote Development*¹.

Såväl som den var uttänkt, och än mer som den har utvecklats, förtjänar dagens utvecklingsrunda inte sitt namn. Många av de frågor som den har framlagt skulle aldrig ha funnits med på en verklig utvecklingsrundas agenda, och många frågor som skulle ha varit med på agendan har inte funnits med.

Jordbruket är inte den enda – eller ens den betydelsefullaste – handelsfrågan, även om det är förstärkt att den blivit central. När Uruguayrundan påbörjades fanns det ett stort köpsläende om att utöka handelsagendan att inkludera tjänster och den intellektuella äganderätten – två frågor av särskild betydelse för utvecklade länder. I gengäld skulle utvecklade län-

der göra större eftergifter inom jordbruket – levebrödet för den överväldigande majoriteten av utvecklingsländernas befolkning – och textilkvoter, det enda handelsområde (förutom socker) där kvantitativa restriktioner lever kvar.

Till slut fick de utvecklade länderna vad de ville ha, och utvecklingsländerna ombads att ha tålamod: möjligtvis skulle de utvecklade länderna fullfölja sin del av avtalet. Även om de rika länderna pressade på utvecklingsländerna att göra snabba justeringar, gjorde de anspråk på att de behövde ett decennium för att övergå till en kvotfri textilordning. I själva verket försökte de bara köpa tid; de gjorde ingenting under ett decennium, och när kvoterna slutligen upphörde i januari, pläderade de att de ännu inte var förberedda, och framförhandlade sålunda en treårig förlängning.

Vad som skedde inom jordbruket var än värre. Emedan uppfattningen var att rika länders enorma subventioner och förbehåll skulle skäras ned, nära på fördubblade USA sina subventioner. Men, som varje slipad förhandlare, hävdade USA att som mest hade de brutit mot avtalets andemening, inte dess skrivning.

För att vara på den säkra sidan hade USA sett till att få med en detaljskrivning som skapade en kategori tillåtna jordbrukssubventioner – de som inte påverkade handel – och de ansåg att alla dess tilltaganden var sådana. Amerika trodde uppenbarligen att praktiskt taget allt de gjorde inte var handelsförvanskande. (Som kontrast, allt som Europa gjorde förvanskade handeln. Förvisso har en av Amerikas stora bedrifter i handelsförhandlingarnas charad under de gångna åren varit att framställa Europa som boven i dramat.)

Amerikas krav var inte baserade på ekonomisk analys – vilket WTO kom fram till när det avgjorde Amerikas bomullssubventioner. En subvention förvränger handeln om den ökar produktionen (såvida inte den förbluffande ökar konsumtionen i samma omfattning). Amerikas jordbrukssubventioner gör just det.

De i u-världen som är övertygade att det varit en historia med svekfulla uppgörelser har starka bevis att stödja sig på.

Detta ställer utvecklingsländerna inför ett svårt val: är det bättre för dem att godta de smulor som erbjuds dem? Förutom de ekonomiska aspekterna kan beslut på den här rundan vara svårare idag än någonsin tidigare: med så många utvecklingsländer som blivit sjudande demokratier, valmanskåren kan straffa de regeringar som godtar det som allmänt betraktas som ytterligare ett orättvist handelsavtal.

Icke förvånande gör de rika ländernas förhandlare stora nummer när de beskriver vinsterna av även ett icke perfekt avtal. Men de gjorde på samma sätt också vid förra förhandlingstillfället. Utvecklingsländerna upptäckte snart att deras vinst var mycket

mindre än vad som annonserats, och de fattigaste länderna upptäckte till sin förfäran att de faktiskt fått det sämre. De utvecklade länderna har helt enkelt förlorat sin trovärdighet.

Visserligen var Uruguayrundans stora bedrift att upprätta rättsliga grundregler inom internationell handel. Även det allra mäktigaste landet, USA, har motvilligt givit med sig för dess utslag, exempelvis att dess ståltullar bröt mot internationell handelsrätt. Förmodligen kommer detta eventuellt också att ske med Amerikas bomullssubventioner, olagliga utsläppsvillkor och skattesubventioner till exportörer. Rättsliga regler, även om de är orättvisa, är bättre än inga rättsliga regler alls.

Men med detta mål uppnått behöver utvecklingsländerna idag noga studera *detaljerna* i det som erbjudits. Kommer fördelarna – ökad tillgång till internationella marknader – att vara större än kostnaderna för att möta de rika ländernas krav? Många utvecklingsländer kommer troligen till slutsatsen att inget avtal är bättre än ett dåligt avtal, särskilt ett så orättvist som det senaste.

Joseph E. Stiglitz är professor vid Columbia University. 1993 ingick han i Clinton-administrationens Council of Economic Advisors och blev senare dess ordförande. 1997–2000 var han Senior Vice President och chefsekonom vid Världsbanken. 2001 fick han Nobelpriset i ekonomi. Tiden vid Världsbanken gjorde honom desillusionerad över den misslyckade ensidiga nyliberala policyn vilket resulterade i att han offentligt började framföra sina kritiska synpunkter i föredrag och artiklar. Professor Stiglitz är idag en internationellt välkänd kritiker av Bretton Woods-institutionerna och Världshandelsorganisationen WTO.

Artikeln återges i svensk översättning med tillstånd av professor Joseph E. Stiglitz och Project Syndicate.

¹ Boken *Fair Trade for All: How Trade can Promote Development* av Joseph E. Stiglitz och som han refererar till i artikeln är utgiven av Oxford University Press, USA. ISBN 0199290903.